

Nils Littorin

Fidel och Kuba

Artikelserie ur *Proletären* 2008

Del 1: Den gamla och revolutionen

Proletären nr 31, 2008

I tre avsnitt tecknar vi utvecklingen i Kuba, från befrielsekriget mot Spanien i slutet av 1800-talet över revolutionen 1959 och till våra dagars socialistiska brofäste. Vi går det genom att teckna Fidel Castros liv, som sedan 1940-talet är för evigt förbundet med den kubanska historien.

Jag startade revolutionen med 82 man. Om jag skulle tvingas göra det igen, skulle jag göra det med 10 eller 15 och fullständig övertygelse. Det spelar ingen roll hur liten du är om du har övertygelsen och en handlingsplan.

I flera dagar hade han jobbat oavbrutet, deltagit i MERCOSUR:s möte, hållit politiska tal och agerat på massmöten tillsammans med Hugo Chávez och Evo Morales. Därefter hade han gått i spetsen för firandet av 53-årsminnet av attacken på Moncada-kasernen.

”[Efter] dagar och nätter av oavbrutet arbete, praktiskt taget utan att sova, har min hälsa som tidigare har motstått alla prövningar, utsatts för en extrem stress och brutit samman”, skrev han i ett brev till folket.

Tusentals i Miami firade på gatorna ”tyrannens” sjukdom och till och med död. Den Floridabaserade maffiaorganisationen Kubansk Amerikanska Stiftelsen, CANF, som stött invasionen av Irak 2003 efter devisen ”Irak idag, imorgon Kuba”, uppmanade till civilt eller militärt uppror mot regimen i Havanna. President George Bush försäkrade Kubas folk om att USA skulle stödja varje försök att upprätta en ”demokratisk övergångsregering”. Det var förtäckta hot mot alla som stödde den sittande regeringen.

Men det socialistiska systemet föll inte samman med Fidel. Livet på Kuba fortsatte precis som vanligt. ”Förväxla inte proletariatets diktatur, som Marx beskrev, med en personlig diktatur. Det är folket som styr på Kuba, jag är deras tjänare”, sade Fidel i en intervju 2003.

Han hade tröttnat på journalisters frågor om ”Vad händer efter Fidel?” och svarade kategoriskt:

Efter Fidel kommer Chávez och efter Chávez kommer Morales och efter honom kommer hela det latinamerikanska folket som är redo att ta över den revolutionära taktplanen.

Han har överlevt nio nordamerikanska presidenter. Varken Invasionsförsök, en allt hårdare ekonomiska blockad eller över 600 mordplaner från CIA har rått på honom. Den gamle mannen står kvar och ser idag hur hans mördade vapenbroder Che Guevaras dröm om ett enat Latinamerika tycks vara närmare än någonsin.

Kampen börjar

Kubas kamp för självständighet började 1868. Skatter och tullar, som Kuba tvingades betala till kolonialmakten Spanien för att finansiera dess alltmer bräckliga imperium, gjorde att stödet för en revolt var starkt. Stora delar av jordägarklassen ville bryta med ”moderlandet” bara för att ansluta Kuba till USA, som garant för fortsatt slaveekonomi.

Andra godsägare, som inte var lika beroende av slaveriet, organiserade sig och tog upp vapen med målet om ett helt självständigt Kuba. En sådan var Carlos Manuel de Cespedes som i en historiskt unik politisk proklamation frigav sina slavar och tillsammans med dem startade den

väpnade kampen.

Ifrån denna kamp, och de hjältar som där trädde fram, Antonio Maceo, Maximo Gomez samt framför andra poeten, författaren och nationalhjälten José Martí, hämtade Fidel senare inspiration till sitt uppror. Fidel säger exempelvis att han inspirerats lika mycket av Martí's tankar som Marx och Lenins.

Arvet efter Martí, hans kamp för Kubas självständighet och för ett fritt Latinamerika, hans tankar om humanism, anti-rasism och utbildning är ett arv som det socialistiska Kuba förvaltar med stor hängivenhet.

I ett sista brev, innan han dog på slagfältet i det som kallas Spansk-Amerikanska kriget, förutspår Martí USA-imperialismens farliga inflytande på kontinentens framtid. USA hade vid det laget blivit ekonomiskt mer inflytelserikt än Spanien. 1877 gick 82 procent av Kubas export till USA. Flera gånger hade USA försökt köpa ön. USA-bolag började köpa upp sockerbruk och modernisera produktionen efter kapitalistisk stordrift. För att "befria" Kuba från förtrycket förklarades krig mot Spanien, och USA deltog på befrielseörelsens sida.

1898 slutade kriget, som Lenin benämnde som det första imperialistiska kriget. En kolonialmakt ersattes av en imperialistisk. Så när den spanska flaggan hissades ner över Havanna hissades USA:s upp istället för Kubas! Kuba förbjöds att delta i fredsförhandlingarna och snavades på sin självständighet. Den återvann de först 1959 vid revolutionens seger.

En revolutionärs uppväxt

Fidel föddes den 13 augusti 1926 som son till en stor plantageägare. Hans far, Angel Ruz, hade emigrerat från den fattiga regionen Galicien i Spanien. En enkel men begåvad man som lärde sig läsa och skriva på egen hand. Han var en respekterad man som i svåra tider av arbetslöshet hittade på arbeten åt lantarbetarna som han inte egentligen hade något behov av. Fidel har sagt:

"Jag växte upp mitt i en storgodsägares familj, med alla tillhörande privilegier och bekvämligheter, men min far var en sant generös man."

Fidels barndomsvänner var nejdens fattiga barn. Runtomkring sig i uppväxten såg han fattigdomen: Analfabetism, trasiga kläder, bristen på mat och det mest nödvändiga. Fidel själv menar att hade han varit sonson till en godsägare hade han antagligen varit mer avskämd från det fattiga folket. Men att hans föräldrar själva kom från de enklaste förhållanden gjorde att de aldrig anammade den borgerliga kulturen. Till exempel lät de Fidel leka med fattiga barn och andra raser, något som var ovanligt i ett Kuba som präglades av överklassrasism.

Vid Havannas universitet utmärkte han sig som en duktig idrottare, såväl som politisk agitator och en lysande student. Han valdes till ordförande för studentrådet. Den korrupta elit som styrde Kuba, ömsom under demokratisk täckmantel och ömsom under öppen diktatur, hade även inflytande över universitetet.

Fidel, som ständigt fördömde korruptionen och den politiska terrorn, tvingades för sin egen säkerhet till slut gå beväpnad med en revolver och omgiven av en grupp anhängare för att bli insläppt på universitetsområdet! Det säger en del om det våldsamma politiska klimat som rådde.

USA:s horhus och spelhåla

Havanna var USA:s horhus och spelhåla. Maffiabossar som Lucky Luciano berikade sig under det korrupta politiska ledarskapets beskydd. Samtidigt levde folket i fattigdom och misär.

Gangsterismen, den underutvecklade ekonomin och det politiska förtrycket var ett resultat av USA:s dominans, som statuerades 1902 i ett särskilt avtal som gav USA rätt att militärt intervensera på Kuba närhelst det såg sina intressen hotade.

Kubanska politiker kallade regelmässigt på Washingtons hjälp för att undanröja politiska motståndare. Resultatet blev en rad presidenter som alla gick USA-imperialismens ärenden. USA:s bolag kontrollerade 75 procent av sockerindustrin, som var ekonomins hjärta. De ägde hamnarna, fabrikerna, flygen, järnvägen, telefonin och bankerna.

Stora arbetarprotester, strejker och studentprotester var den andra sidan av myntet. Regimen svarade med militärdiktatur när protesterna blev för starka. Men varken censur, dödsskvadroner eller mord på fackliga ledare och politiker kunde i längden hålla tillbaka folkets missnöje. 1933 hade protesterna mot dåvarande diktatorn Gerardo Machado förvandlats till ett verkligt uppror.

År av relativ frihet och ekonomiska reformer som gynnade folket följde. På det sättet pendlade kampen mellan revolution och reaktion, men den kubanska traditionella politiska eliten var hela tiden fast i beroendet av USA och de stora kapitalintressena och därmed var genomgripande förändringar på parlamentarisk väg omöjliga.

Legala medlen uttömda

I parlamentsvalet 1952 ställde Fidel upp som kandidat för det ortodoxa partiet, ett social-liberalt, nationalistiskt parti. De uppmanade folk till moralisk renlevnad, var starka motståndare till hasardspel och spritkultur. I partiprogrammet fanns ett förverkligande av 1940 års grundlag som kommit till efter många års folklig kamp.

Men löftena i den hade aldrig blivit uppfyllda: rösträtt för alla, föreningsfrihet, maximala arbetstider, minimilön, strejkrätt. Även paragrafer som talade om maximal jordbruksareal som någon fick äga, och om restriktioner för utländskt ägande av mark på Kuba.

Men det blev aldrig något val. Generalen Fulgencio Batista tog makten 1952 genom en militärkupp. Bakom sig hade han polisen, militären och så klart USA. Fidel som utbildat sig till advokat, försökte stämma honom inför högsta domstolen för brott mot grundlagen men domstolen vidtog inte de åtgärder som han krävde. De legala medlen för kampen var därmed uttömda och inget annat än en fortsättning med väpnad kamp mot tyranniet återstod. Fidel hade då hunnit göra sig känd som en kompromisslös och hänsynslös kritiker av regimen.

I det Ortodoxa partiet hade det samlats ungdomar från hela landet som var anti-Batista. Bland dem agiterade Fidel, övertygade dem och drog dem med sig i sitt företag. Totalt 1200 personer tränades och utrustades som en armé. Vapnen köptes lagligt i vapenaffärer och skjutträning med blanka skott ägde rum på Havannas universitet(!) De sista vapnen kunde de köpa på kredit, så goda kunder hade de blivit i städernas vapenaffärer, mitt under näsan på den högmodiga och blodbesudlade regimen!

Väpnad kamp mot diktaturen

Attacken mot militärförläggningen Moncada ägde rum i gryningen, dagen efter den årliga karnevalen i Santiago de Cuba. För diktaturen slog den ner som en blixtnedslag från klar himmel. Revoltörernas tanke var att ta över militärbaracken, lägga beslag på dess stora vapenarsenal och uppmana alla patriotiska krafter att ansluta sig till den väpnade kampen. Men på grund av tillfälligheter gick inte den ambitiösa planen i lås utan överraskningsanfallet blev ett misslyckande.

De flesta av revoltörerna, fångslades och sjuttio torterades och mördades, vilket bara stärkte sympatin hos allmänheten för de modiga upprorsmännen och kvinnorna. Motståndets fackla hade tänts.

På så sätt, som en symbol för upproret, var anfallet inget misslyckande utan stakade ut vägen. ”Det var inget försök till statskupp för att vinna enkla poäng utan massornas hjälp ... Det var en överraskningsattack för att desarmera fienden och beväpna folket ... det markerade början för att omvandla Kubas hela politiska, ekonomiska och sociala system och sätta stopp för utländskt förtryck, fattigdom, arbetslöshet, dålig hälsa och okunskap som tyngde vårt land och vårt folk”, sammanfattar Raúl Castro Moncada-attacken.

Fidel och hans bror Raúl tillhörde de tillfångatagna. Den förre åtog sig genast försvaret. Försvaret, Historien skall frikänna mig, förvandlades till en anklagelseakt mot domstolens farsartade förhandlingar och mot diktaturen.

Fidel fick snabbt ett följande av anhängare bland de icke-politiska fångarna. De hjälpte honom att via lappar med osynligt bläck smugla ut talet till 26-juli rörelsen som spred det som ett politiskt manifest över hela landet. Han skrev att anfallets ”intellektuella fader” var José Martí, och citerade dennes stöd för användandet av våld i kampen mot tyranni.

Revolutionens sociala grund fanns, som Fidel sagt i sitt försvarstal, i de 600.000 arbetslösa (30 procent av arbetskraften), de 500.000 säsongsanställda lantarbetarna, de 400.000 industri- och grovarbetarna, de 100.000 arrendatorer och torpare som hade berövats sin jord, de 20.000 småhandlare som kvävdes av skulder och de 10.000 arbetslösa akademiker som just lämnat universitetet.

Fidel hade på universitetet börjat studera Marx och Lenin men målet var en nationalistisk, demokratisk revolution. Samtidigt var Raúl medlem i Kommunistpartiets ungdomsförbund. Fidel beskriver marxismens inflytande på Rörelsen så här: ”Om vi inte studerat och inspirerats av Martí, Marx och Lenin, så skulle vi aldrig över huvudtaget kommit på idén med en revolution på Kuba ... De idéerna var hörnstenarna i byggandet av Revolutionen.” Det existerande Kommunistpartiet tog till en början avstånd från Fidels ”äventyrliga” agerande men tvingades efter hand ändra uppfattning.

Beviljades amnesti

Som fallet ofta är med diktatorer vill de ibland vinna folkets sympati. Vid ett sådant tillfälle 1955 begick Batista misstaget att bevilja de politiska fångarna amnesti.

Fidel, som var fast besluten att fortsätta på samma väg döpte sin rörelse till 26 juli rörelsen. Att fortsätta arbeta politiskt på Kuba var därmed omöjligt. Han gick i exil till Mexiko, där hans bror redan befann sig. I ett furiöst arbetstempo organiserade Fidel för att bygga upp den invasionsarmé som skulle störa Batista. Ett militärt träningsläger skapades på en gammal ranch och pengar samlades in för att finansiera vapen och utrustning.

Mexiko var på den tiden en samlingsplats för allsköns revolutionärer och drömmare. Av en ren slump träffade han där argentinarerna Ernesto Guevara. De två stannade uppe hela natten och samtalade i tio timmar. De skulle tillsammans med åttio andra återvända till Kuba i december 1956, sammanpressade som sardiner på en gammal yacht kallad Granma.

Invasionen av östra Kuba hade sin föregångare i José Martí som på samma sätt från exilen återvänt med en revolutionär invasionsarmé. I den kubanska historieskrivningen slutfördes José Martí's revolution 1959 när ”de skäggiga” – los barbudos – kom ner från bergen och befriade stad efter stad.

Del 2: Revolutionens seger

Proletären nr 32, 2008

De inledande motgångarna till trots, sa den då 30 år gamla Fidel, när de överlevande männen hittat varandra: "Vi kommer vinna det här kriget. Kampen har bara börjat."

"Vi spänner fast våra revolverar, styr mot en öppning. Månen lyser röd ... Vi landar på en klippig strand"

Så skriver Fidels förebild, frihetshjälten José Martí i sin dagbok 1895. Han invaderade östra Kuba från sjöss.

Inspirationen för Fidels landstigning 61 år senare är uppenbar. Kubas frigörelse från Spanien i slutet av 1800-talet var ofullständig. USA:s imperialism hade ersatt Spaniens koloniala styre. Den kubanska revolutionen, som var lika mycket nationalistisk som den var socialistisk, fick därför ett starkt stöd bland breda samhällsskikt.

José Martí sköts efter bara sex veckor, då hade han enat den kubanska självständighetsrörelsen i exil och startat kriget som skulle besegra den spanska kolonialarmén.

Katastrofal inledning

Det kunde slutat ännu snabbare för Fidel. Landstigningen var en katastrof. Den 18 meter långa båten Granma på väg från Mexiko till en strand i Oriente-provinsen på Kuba, överbelastad med 82 revolutionärer och under sämsta tänkbara väderleksförhållanden, anlände två dagar försenad. Det betydde att det uppror i staden Santiago de Cuba, som 26 juli-rörelsen timat med den tänkta landstigningen, inte fick avsedd effekt – att distrahera Batistas styrkor. Gerillagruppen missade även landningsplatsen och hamnade i ett mangroveträsk. Batistas trupper kunde snabbt spåra upp dem och bombade trakten sönder och samman från luften.

Che Guevara skadades, Fidel gömde sig i ett sockerrörsfält och hela gruppen splittrades i smågrupper. De begav sig på skilda håll iväg mot bergskedjan Sierra Maestra, men efter hand blev de flesta fängslade eller mördade. Endast en grupp på 12 man, däribland Fidel, Che Guevara och Raúl Castro, lyckades ta sig upp i bergen. Mirakulöst hade nyckelfigurena för revolutionen överlevt.

De inledande motgångarna till trots sa den då 30 år gamla Fidel, när de överlevande männen hittat varandra: "Vi kommer vinna det här kriget. Kampen har bara börjat."

Senare kommenterade han gerillakriget: "Jag tror att om vi med tolv man skapade en armé... som aldrig övergav en sårad krigare och aldrig slog en fånge... då är det vi som borde vara i ledningen för Republiken".

Vann folkets förtroende

Snart vann rebellarmén sina första militära segrar. Det imponerade på småbönderna som levde i området. Många av dem hade med våld skiljts från sin jord av de stora amerikanska sockerföretagen. som hela tiden expanderade på småböndernas bekostnad, och flytt upp i bergen. Bondeprotester hade förekommit sedan långt tillbaka på 1800-talet, även väpnat motstånd mot jordkonfiskering.

Historieböckerna berättar om hur bondekvinnor likt nutida palestinier med sina kroppar försökt hindra bulldozrar från att köra över deras hem. Bönderna i Sierra Maestra var mottagliga för Fidels budskap: En jordreform och skolor för barnen.

De såg samtidigt Batista-regimens soldater som värsta sortens förtryckare. När Batista, för att skära av gerillan från sitt folkliga stöd, började rensa landsbygden på bönder och upprätta koncentrationslägerliknande områden, precis som spanjorerna gjort under det spansk-amerikanska kriget och som USA senare skulle göra i Vietnam, stärkte det hatet mot regimen

och stödet för gerillan. Den som visade sig i ett ”rensat” område sköts på fläcken. Urskillningslösa bombningar från luften var också en del av terrorn.

Fidel däremot ville visa bönderna att livet på Kuba kunde vara annorlunda. Istället för att stjäla mat och material betalade gerilla-krigarna för sig. De deltog i kaffeskördarna högt uppe på sluttningarna och skapade ett nätverk av vänligt sinnade bönder över hela bergskedjan.

Samma höga etiska principer gällde i striderna med regeringsstyrkorna. Che Guevara, som i början var den enda läkaren i gerillan, tog först hand om de sårade på fiendesidan, sedan tog han hand om de egna.

Fidel har flera gånger sagt till journalister som ifrågasatt gerillans etik: ”Jag utmanar dig att hitta ett enda fall av tortyr av fångar från vår sida.”

Tvärtom fick fångarna vård och lämnades över till Röda Korset. Detta gav gerillan en moralisk överlägsenhet gentemot Batistas förband, de vann respekt och det blev lättare för fienden att ge upp. Om de vetat att de skulle bli torterade eller avrättade hade de kämpat till sista blodsdroppen.

Men en revolution är ingen tebjudning. Förrädare, de som begått brott mot befolkningen och sådana som anmält sig som frivilliga i Batistas armé visades ingen nåd.

Kamp i bergen och i städerna

Motståndsorganisationer som opererade i städerna bistod gerillan med vapen och förnödenheter, samtidigt som de via sabotageaktioner splittrade diktatorns trupper. Rörelsen bland arbetarna och medelklassen i städerna var avgörande för revolutionens seger.

Med hjälp av gerillataktiken kunde en armé vilken som mest räknade 3000 personer besegra en motståndararmé på 80.000 – som dessutom fick stöd av USA. Med kännedom om terrängen, böndernas stöd och den speciella lågintensiva krigföringen bestående av bakhåll, fällor och små grupper som snabbt kan slå till och sedan dra sig tillbaka vann de kriget i bergen och kunde sedan omringa och ta över stad efter stad.

Batista flydde till USA vid årsskiftet 1958-59. En fullkomlig glädje spred sig över hela landet. Folk firade på gatorna och rebellarmén under ledning av El Comandante en Jefe hade makten. En generalstrejk utlystes via gerillans egen kortvågsradio Radio Rebelde för att förhindra kupp försök.

”Som Robin Hood och Jesus”

Under revolutionens första tid, och under årtionden framöver, skulle Fidels karisma spela en avgörande roll. Gång på gång, i stora tal i Havanna och runt om i landet, vände han sig direkt till massorna för att styra revolutionen framåt, för att överbrygga interna och externa konflikter. Den brittiska ambassadören skrev vid Fidels ankomst till Havanna den 8 januari 1959:

”Han är som en blandning av José Martí, Robin Hood, Garibaldi och Jesus.”

New York Times journalist skrev: ”När jag betraktade Castro förstod jag det magiska i hans personlighet... Han nystar ett hypnotiskt nät runt sina åhörare och får dem att tro på sitt koncept av Kubas framtid och hur landet ska styras.”

Che Guevara beskrev Fidels påverkan på folket: ”På de öppna mötena kan man se något som liknar två stämgaflar vars vibrationer framkallar nya vibrationer i den andra. Fidel och massorna börjar vibrera i en dialog som växer i intensitet och med ett plötsligt slut når sin kulmen, med vårt segervrål som höjdpunkt.”

I ett sådant tal påpekade Fidel, inför hundratusentals människor i Havanna, att nu återstod ännu större utmaningar för Kuba.

”När jag såg hur raketerna träffade Marios hus svor jag för mig själv att amerikanerna ska få betala dyrt. När detta krig är slut kommer ett mycket större och mer vidsträckt krig att börja för mig: kriget jag kommer att föra mot dem. Jag vet att det är mitt verkliga öde.” Så skrev han i ett brev till rebelledaren och flickvännen Celia Sanchez efter att han fått reda på att USA bistått Kubas flygvapen med raketer och bränsle under kriget.

Konfrontationen med USA, liksom med revolutionens liberala kretsar var oundviklig.

Konfrontation med USA

Ett genomförande av 26-julirörelsens program skulle visa sig vara för radikalt för att få stöd ens av de borgare som ställt upp på kampen mot Batista. Motsättningarna märktes redan den 9 januari 1959 i ett tv-tal som Fidel höll där han redogjorde för den planerade jordreformens principer. Den första jorden som nationaliserades tillhörde Castros egen familj i Birán.

Vid revolutionens seger uppgick USA:s investeringar på Kuba till fem miljarder kronor. I inget annat latinamerikanskt land hade USA så starka intressen. Enorma summor fördes ut ur landet varje år. Kubas roll var att förse USA med billigt socker. 70 procent av Kubas export gick till USA. Jordreform, hyressänkningar och andra viktiga punkter i 26-julirörelsens program var oförenliga med stormaktens krav på ett marknadsliberalt ”stabiliseringsprogram”.

Redan sommaren 1959 började de väpnade angreppen. USA brandbombade nationaliserade sockerplantager och sockerodlingar. Samtidigt trappades terrorn mot civilbefolkningen upp och ett träningsläger för en invasionsstyrka sattes upp i Guatemala. Den bestod av Batista-trogna kubaner som flytt till Florida. Bara veckor efter revolutionens seger började CIA utmejsla planer för att mörda Fidel och störta den nya regeringen.

USA:s aggressioner får svar

Nästa drag var att skära ned på sockerimporten. Fidel svarade i ett tal: ”De kommer att ta ifrån oss kvoten, skålpund för skålpund, och vi kommer att ta ifrån dem sockerbruken, ett efter ett.”

En vecka senare slopade USA hela sockerimporten. Kuba svarade med att nationalisera all USA-egendom i landet.

In i det sista försökte Fidel upprätthålla de ekonomiska och diplomatiska förbindelserna. Han åkte i april 1959 till Washington för att träffa president Eisenhower, men fick svaret att han ”spelade golf”. Istället mötte han vicepresident Richard Nixon som direkt blev misstänksam mot Castro: ”Han är antingen oerhört naiv om kommunismen eller under kommunistiskt inflytande.”

Kommunism betydde för USA detsamma som att gå emot USA:s intressen. Kubas nationella suveränitet byggde på folkets stöd. För att säkra Kuba från yttre fiender behövdes vapen till en folkarmé. Men USA och väst vägrade sälja vapen.

Inte mycket återstod för Kuba än att vända sig till det socialistiska Östblocket. Med hjälp av det gamla kommunistpartiet, som till en början varit motståndare till gerillakampen, men som nu var en av revolutionens starkaste krafter, togs kontakten med Nikita Chrusjtjov.

Revolutionens beslut att utmana USA togs i en världskonjunktur när det ännu existerande Sovjetunionen var berett att stödja revolutionära projekt.

Sovjet började köpa Kubas socker, erbjöd frikostiga lån och vapenleveranser. Monroe-doktrinen från 1823, i vilken Washington betraktade Latinamerika som sin intressesfär och som användes för att motivera kupper mot ”kommunistiska” regimer, var nu bruten, konstaterade Chrusjtjov.

Handeln med Sovjet vägde ändå inte upp det dråpslag som USA:s ekonomiska blockad

innebar. Kuba behövde desperat pengar för att genomföra en industrialisering av landet. Men sjunkande exportintäkter, flykt av yrkeskunniga tekniker till USA och brist på reservdelar som USA vägrade sälja gjorde industrialiseringen omöjlig att förverkliga.

Svårigheterna var många i ett land där folkflertalet levde i en underutvecklad och utplundrad tillvaro. Bara en tredjedel av hushållen i landet hade rinnande vatten. Endast nio procent elektricitet. 24 procent av befolkningen över 10 år var analfabeter. 44 procent av barnen 6-14 år gick inte i skolan, trots att den var obligatorisk.

På landsbygden var situationen ännu värre.

Framsteg trots imperialismen

Revolutionens första år sänktes levnadskostnaderna drastiskt. Sjukvård, undervisning och entréer till idrottsevenemang blev helt kostnadsfria. De första daghemmen inreddes 1961, ofta i den gamla överklassens villor. Arbetarna fick rätt till pension och sjukersättning.

Minimilönen höjdes med 20 procent och arbetslösa fick arbete i de fabriker som hade outnyttjad arbetskapacitet.

Che Guevara förespråkade för att komma till rätta med ekonomin en stark central planering och en satsning på jordbruksexport, framför allt socker. Med exportinkomsterna skulle man sedan industrialisera landet, med början i jordbruket. Han lade också stor vikt vid de moraliska drivkrafterna, och utvecklade begreppet Den nya människan. En människa som osjälviskt ställer upp för kollektivets bästa, till exempel genom frivilligt arbete med sockerskörden.

Under tiden gjorde sig imperialismen redo för att krossa det farliga exemplet på Kuba. Den unge president Kennedy hade ärvt planen på en invasion och gjorde ingenting för att stoppa den.

Men invasionen av Grisbukten 1961 blev ett fullständigt fiasko för USA. Fidel ledde själv försvaret. Tre dagar efter landstigningen hade 1189 av kontrarevolutionärerna tagits till fånga och 110 var döda. Kuba förlorade 180 man. Fångarna utbyttes senare mot barnmat och mediciner. Över hela världen basunerade Fidel ut budskapet: Imperialismens första nederlag!

"Jag tror på marxismen"

Kuba befann sig nu mitt uppe i det Kalla kriget. Fidel deklarerade revolutionens socialistiska karaktär och bekände sig till marxismen-leninismen.

"Jag tror fullständigt på marxismen... hade jag samma förståelse vid angreppet på Moncada som jag har idag, efter 10 års kamp? Nej. Hade jag fördomar om kommunismen? Ja. Var jag påverkad av reaktionens och imperialismens propaganda mot kommunismen? Ja. Tyckte jag att Kommunister var tjuvar? Nej, aldrig. Jag betraktade dem alltid som hedervärda, anständiga människor."

USA:s sabotage, terror och inte minst Grisbuktsinvasionen fördjupade och skyndade på den revolutionära processen. För varje angrepp svarade Kuba med att ta ännu större kliv mot socialismen. Så här beskrev Fidel det:

"Vi genomförde vårt program lite i taget. Alla dessa attacker accelererade den revolutionära processen. Var de dess orsak? Nej, det var de inte. Jag låtsas inte som att attackerna är orsaken till Kubas socialism. På Kuba ska vi bygga socialismen så ordnat som möjligt, inom rimlig tid med så få trauman och problem som möjligt, men imperialismens attacker accelererade den revolutionära processen."

Del 3: Man kan inte döda idéer

Proletären nr 34, 2008

Efter attacken på Moncada-barracken 1953 togs Fidel till fånga. Soldaterna var galna av vrede och ville skjuta honom på fläcken. Men de hindrades av sin officer; Skjut inte. Man kan inte döda idéer, sa han.

Missilkrisen på Kuba 1961 är en självklar del av svensk historieundervisning. Men aldrig nämns den kubanska sidans version. Via satellitbilder upptäckte USA att Sovjet och Kuba var på väg att sätta upp medeldistans kärnvapenspetsar på Kuba, bara fjorton mil från USA. Kennedy skickade ut flottan för att förhindra de Sovjetiska fartygen från att nå Kuba. Världen höll andan, fruktande ett kärnvapenkrig. För Sovjet handlade det om att skapa en balans mot de amerikanska kärnvapen som var riktade mot landet från Turkiet och allierade i Västeuropa.

Fidel var tveksam till missilerna:

”Vi gillade inte missilerna. Om det inte varit en fråga om vårt försvar, hade vi inte accepterat missilerna här. Men tro inte att det var på grund av faran de förde med sig, utan snarare för att de kunde skada bilden av revolutionen i Latinamerika...Jag tänkte: om vi förväntar oss att Sovjet ska slåss för vår sak, ta risker för oss, och om de till och med är villiga att gå i krig för oss, hade det varit omoraliskt och fegt att inte tillåta missilernas närvaro.”

Kuba ställde upp för sin allierade, samtidigt som de såg missilerna som en garant mot fler invasionsförsök från USA.

”Vad har vi gjort? Vi har försvarat oss, det är allt. Förväntade sig imperialisterna att vårt folk skulle ge upp, att revolutionen skulle hissa den vita flaggan?” sa Fidel som svar på tal om att det var Kuba som utgjorde ett hot mot USA och inte tvärtom.

Men Nikita Chrusjtjov gjorde upp med Kennedy över huvudet på Fidel. Missilerna drogs tillbaka och Kuba skulle dessutom enligt avtalet underkasta sig FN-inspektioner och tillåta USA-plan att spana över landet. I hemlighet gick USA med på att dra tillbaka sina missiler från Turkiet.

Fidel var rosenrasande och vägrade gå med på några inspektioner. Sovjet hade svikit Kuba genom att ge efter på frågan om Kubas rätt att försvara sig självt. Den ekonomiska blockaden och terrorismen fortsatte under årtionden framöver.

Trots sveket förbättrades relationerna med Sovjet under hela sextio- och sjuttiotalen. USA:s blockad trappades upp och tvingade exempelvis även tredje land att bryta förbindelserna med Kuba om de ville ha amerikanskt bistånd. Kuba svarade med att knyta banden med östblocket ännu hårdare. Det kubanska samhället och ekonomin blomstrade, efter att flera fördelaktiga handelsavtal slutits.

Att behålla vänskapen med Sovjet, att försöka neutralisera USA:s fientligheter och samtidigt kämpa för en världsrevolution, det var de tre ben som Kuba stod på i utrikespolitiken. Fidel och Che Guevaras projekt slutade inte med Kuba. De tänkte i kontinenter.

Världsrevolutionen i sikte

”Det enda jag ber om är att när revolutionen segrar i Kuba, att du inte förbjuder mig av hänsyn till statsintressen, att åka till Argentina och göra revolution där”, hade Che sagt till Fidel i Mexiko 1955, innan de bordade Granma.

Deras förhoppningar om att Sovjet skulle bryta kompromissen med USA som kallades ”fredlig samexistens” och på allvar stödja tredje världens revolutionära rörelser kom på skam.

Istället fick Kuba gå i spetsen för att ena de anti-imperialistiska rörelserna i Afrika,

Latinamerika och Asien.

Che var den som gick längst i kritiken av Sovjetunionen. Han kritiserade byråkraternas och partifunktionärernas privilegier. På en konferens i Alger 1965, bland delegater från det som kallas den Alliansfria rörelsen, kritiserade han Sovjet för att inte ge erforderligt stöd åt Tredje världens revolution.

Själv försvann han efter konferensen. I ett avskedsbrev till Fidel skrev han, innan han begav sig mot Bolivia:

”Jag känner att jag fullgjort den del av min plikt som band mig till den kubanska revolutionen på dess territorium, och jag tar farväl av dig, av kamraterna, av ett folk som hädanefter är mitt... Jag skall föra till nya slagfält den tro som ni har givit mig, mitt folks revolutionära vilja, känslan att fullgöra den heligaste av plikter: att kämpa mot imperialism överallt där den finns...”

Han var fast besluten om att hitta den svagaste länken i imperialismens kedja, för att skapa ”två, tre, flera Vietnam”. Hoppet om att göra Bolivia till nästa Vietnam krossades när Che Guevara med CIA:s hjälp spårades upp och mördades 1967. Ur gerillaarmén tänkte sig Che, skulle det växa fram folkarméer. Med början i bergen skulle det stora latinamerikanska befrielsekriget komma igång. Men så hade inte den kubanska revolutionen gått till. Fidel mobiliserade alla samhällsskikt för att genomföra Kubas ofullbordade revolution, som startat med upproret mot Spanien 1868. Gerillakriget var den pådrivande faktorn, men rörelsen bland städernas arbetare och medelklass var en förutsättning för framgång.

Salvador Allende mördas

Hoppet om en ny allierad i kampen för att bryta USA:s grepp om kontinenten kom istället från Chile: ”Kubas och Chiles stjärnor ska skrida framåt och lysa upp vägen för den Latinamerikanska revolutionen” sa Fidel 1971. Den socialistiska presidenten Salvador Allendes koalition hade vunnit en knapp seger i parlamentsvalet och de högerextrema krafterna i landet mobiliserade för att stöta regeringen. Fidel mottogs av Allende som en hedersgäst och stannade i 25 dagar, och höll flera stora tal.

Samtidigt som han privat kritiserade Allende för att inte på allvar ingripa mot de kontrarevolutionära krafterna, manade han offentligt den yttersta vänstern att inte bryta med Allende utan att behålla enheten. ”Bara genom att genomborra min kropp med kulor” kan mina motståndare stoppa det reformprogram jag blivit vald på, sade en självsäker Allende när han tog avsked av Fidel.

Den 11 september 1973 genomfördes en CIA-stödd statskupp mot Allende. Med ett maskingevär han fått av Fidel försvarade han in i det sista presidentpalatset i Santiago. ”Till min vapenbroder”, löd inskriptionen på gåvan.

Allenderegeringens misstag var att den inte utnyttjat sitt inledande överläge för att upplösa motkrafterna, samt att den inte beväpnat folket, var Fidels analys. Kuppen i Chile var samtidigt ett bevis på motståndarsidans styrka. Det skulle dröja 25 år innan vänstern i Latinamerika hade återhämtat sig. Inte desto mindre fortsatte Kuba att kämpa för den internationella solidariteten.

Afrikansk frigörelse

Angola uppnådde sin självständighet som ett resultat av en revolution i Portugal, den koloniala övermakten. Enligt en överenskommelse mellan de rivaliserande angolanska styrkorna skulle ett fritt val hållas i början av 1975. Den marxistiska rörelsen MPLA såg ut att kamma hem en jord-skredsseger. Men USA, som förlorat Vietnamkriget, ville dra en ny gräns mot kommunismen i Angola och gav full uppbackning åt den rivaliserande gruppen UNITA.

Två årtionden av blodigt inbördeskrig följde. Det rasistiska Sydafrika och mördarregimen i

Zaire ställde sig också på imperialismens sida och invaderade Angola. För Fidel var stödet till MPLA och det angolanska folkets kamp inte bara en politisk, utan även en moralisk fråga: ”Vi är en Latin-Afrikansk nation; afrikanskt blod flyter genom våra ådror”, sa han med slavhandeln till Kuba från Afrika i åtanke.

Trots det onda blod som väcktes i Washington och trots att ledningen i Sovjet blev fly förbannade över projektet deltog under 16 år över 200.000 frivilliga kubanska soldater i kriget, som slutade 1991. Den segdragna kampens avgörande slag kom 1988 vid Cuito Cuanavale. Fidel spenderade vid den tidpunkten, enligt egen utsago, 80 procent av sin tid på Angola. Från Havanna skaffade han sig den mest detaljerade kunskap om terrängen, om styrkornas positioner och till och med om deras matrasoner. 35000 UNITA och 9000 sydafrikanska soldater, understödda av flyg och pansarvagnar tog sig igenom de angolansk-kubanska frontlinjerna. Men försvaret höll och de pro-imperialistiska styrkorna slogs tillbaka.

Mandela tackar Kuba

Cuito Cuanavale var början till slutet för kriget. Samtidigt symboliserar det även slutet för apartheidregimen. Även Namibias självständighetskamp mot Sydafrikas ockupation segrade under samma år, mycket tack vare Kubas insats.

Totalt 2.000 kubaner offrade livet i kampen mot rasismen. Det är ett av de mest fantastiska exemplen på internationell solidaritet genom historien. Nyligen frigiven från fängelset besökte Nelson Mandela Havanna 1991. Stående bredvid Fidel sa han inför ett hav av människor: ”Se hur långt vi slavar har kommit!”

Ändå var det inte främst genom militära insatser som Kubas moraliska och mänskliga principer blev världsberömda.

När Peru drabbades av en fruktansvärd jordbävning 1970 där 600.000 människor omkom lämnade kubanerna 100.000 bloddonationer på nio dagar, som sändes till den drabbade regionen.

På åttiotalet försökte Nicaragua göra sig fria från imperialismen och genomföra sociala reformer. USA skickade vapen, ammunition och kanonbåtar för att krossa Sandinistregeringen. Kuba skickade 2000 frivilliga lärare, de flesta av dem kvinnor, att undervisade i de mest avlägsna bergsbyarna. Några blev mördade av de USA-stödda kontrarevolutionärerna. Då anmälde sig 100 000 kubanska lärare som frivilliga att ta deras plats!

En annan värld är möjlig

När orkanen Katrina hösten 2005 drabbade USA erbjöd sig över 1200 kubanska läkare som frivilliga till att hjälpa till. USA släppte inte in dem.

Kuba var ett av de första länderna att skicka läkarbrigader efter den kinesiska jordbävningen i maj i år.

Idag arbetar mer än 36.000 kubanska läkare och sjukvårdare på avlägsna, svårtillgängliga platser i 97 länder i Tredje världen. Som jämförelse kan nämnas den franska organisationen Läkare utan gränser, som totalt har 2.000 läkare utstationerade.

Detta är några exempel på de moraliska och humanistiska värden som gör Kuba till ett exempel för hela världen. Varhelst en tragisk naturkatastrof äger rum, i de mest avlägsna bergsområden i Pakistan eller Iran, varhelst folk kämpar mot imperialism och förtryck har Kuba sedan 1959 funnits med en hjälpare hand, ofta ensam och ofta med livet som insats.

Kuba vill visa världen att en annan väg är möjlig att gå: ”Världens problem kan inte lösas med kärnvapen. Bomber kan mörda de hungriga, de sjuka och de utbildade, men de kan inte döda

hunger, sjukdom, okunnighet eller folkens rättvisa uppror. I en förintelse, kommer de rika också att dö. De har mest att förlora. Låt oss försöka lösa världens problem på ett civiliserat sätt. Det är vårt ansvar, och det är ett oundgängligt krav för mänsklighetens överlevnad”, sade Fidel i ett tal i FN.

Men otack är världens lön. Det är Kuba som av USA och EU beskylls för brott mot de mänskliga rättigheterna och det är Kuba som utsatts för den längsta ekonomiska blockaden i världshistorien. En blockad som ingen av presidentkandidaterna har för avsikt att häva.

Men den hycklande fasaden hos imperialismen börjar spricka. Förra året röstade 184 av världens 192 länder i FN:s generalförsamling för Kubas resolution om att USA ska stoppa blockaden. Bara Israel, Marshall-öarna och Palau röstade med USA. År 2006 blev Kuba också invalt i FN:s människorättsråd. USA vågade överhuvudtaget inte kandidera till en plats, de var rädda för att inte bli valda. ”Brott mot mänskliga rättigheter” som motiv för fortsatt blockad är skrattretande.

Idéernas kamp

Idéernas kamp, kallar Fidel det krig som Kuba befinner sig mitt uppe i. Ett bra exempel är när Sovjetunionens statschef Michail Gorbatjov besökte Havanna 1989. Då möttes han av en gigantisk banderoll: ”Leve marxismen-leninismen”. Det var en uppkäftig markering mot de marknadsliberala reformer som införts och som skulle slita Sovjetunionen i stycken. Men också att Kuba inte tänkte följa den nederlagslinjen.

Det ekonomiska kris som Kuba föll ner i när Sovjet upplöstes är landet idag på god väg att återhämta sig ifrån. Nya handelspartners som Kina och Venezuela samt en massiv satsning på turismen har gjort att Kubas ekonomi fjorton år i rad har vuxit med mellan 2,5 och 12 procent om året.

Fidels roll under de svåraste åren på 90-talet rankas av många kubaner som hans viktigaste insats någonsin. Han turnerade runt landet mer intensivt än någonsin och uppmanade, uppmuntrade, la sig i och förde fram idéer och exempel på hur Kuba skulle överleva. Han använde det mest effektiva vapen som förtryckta folk i alla tider haft: humorn. Hur ska vi klara oss utan de nästan värdelösa bulgariska gaffeltruckarna, eller de ungerska bussarna som verkar förbränna sin egen vikt i bränsle på bara en kort stund och hur ska vi klara oss utan de sovjetiska snöplogarna (som faktiskt skickats av misstag ett år)? frågade han skämtsamt. Han uppmanade folket att Stå emot! Stå emot! Stå emot!

Kubas satsningar på kultur och utbildning stämmer väl överens med Fidels uppfattning. Trots den svåra krisen var hans motto: ”Vi ska göra hela Kuba till ett universitet!”. Kuba är idag världsledande på utbildnings- och hälsoområdet, med flest lärare och flest läkare per capita.

”Det första vi måste rädda är kulturen”, argumenterade Fidel 1993, när krisen var som djupast. Där vandrar han i sin förebilds fotspår. ”Kulturen är viktigare för ett folk än dess industri”, sade nationalhjälten José Martí. Inte en skola, daghem eller sjukhus stängde trots att landet förlorade 80 procent av sin utrikeshandel över en natt. Fidel avgick inte, avsattes inte genom en blodig kupp, inte genom ett uppror eller en invasion som den högerextrema anti-Fidel maffian i Miami och deras gorillor i den liberala pressen hoppats på utan helt enkelt på grund av att åldern och sjukdomen tog ut sin rätt. Han ställde därmed inte upp för omval 2008.

Den gamle mannen skriver nu krönikor i Kommunistpartiets tidning Granma. Kanske läser han då och då sin favoritförfattare Ernest Hemingway, som också älskade Kuba.

På hans 80-årsdag hängde handmålade plakater i fönster över hela Kuba: ”Ochenta más Fidel!”. Det säger vi också: 80 år till, Fidel!

Lästips

[Om Kuba på marxistarkivet](#)

[Texter av och om Fidel Castro](#)

[Texter av och om Che Guevara](#)